

PAPER DETAILS

TITLE: Klasik Düzende Osmanli Tasrasinda Sipahi Olmak

AUTHORS: Olcay PULLUKÇUOĞLU YAPUCU,Orhan KURMUS

PAGES: 423-443

ORIGINAL PDF URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/2557555>

KLASİK DÜZENDE OSMANLI TAŞRASINDA SİPAHİ OLMAK

Olca Y. PULLUKÇUOĞLU YAPUCU* - Orhan KURMUŞ**

Öz

Klasik dönem Osmanlı ordusunun seçkin birliklerinden olan eyalet askerlerinin önemli bir parçasını timarlı sipahiler oluşturur. Askeri görevlerinin yanında sefer zamanı dışında taşrada yerel bir kolluk gücü olarak, aynı zamanda tarımsal üretimin sürekliliği, vergilerin toplanması ve asker yetiştirilmesi ile ilgili sorumluluklarıyla da farklı bir hayatın gerektirdiği görevleri yerine getirirler. Timarlı sipahilerin savaş meydanlarındaki askeri rolleri ile ilgili değerlendirmelerle karşılaştırıldığında, taşrada barış zamanı nasıl bir hayatları olduğu sınırlı sayıda çalışmaya konu olmuştur. 16 yüzyıl sonları ve 17. yüzyıl ortalarına odaklanan bu çalışmada taşrada bir devlet görevlisi ve aynı zamanda bir köy sakini olarak timarlı sipahi ve çevresinde süren hayat ile ilgili değerlendirmelere yer verilmiştir. Osmanlı toplumsal hayatının bir aktörü olarak timarlı sipahi ve maiyetinin kırsaldaki hayatına dair ileride yapılacak çalışmalara katkı sunmak çalışmanın hedefleri arasındadır.

Anahtar sözcükler: *Sipahi, sipahizade, cebelü, timar, Osmanlı kırsalı*

Abstract

In the Classical Order: Being Sipahi in the Ottoman Countryside

An important part of the provincial soldiers, who were among the elite units of the classical period Ottoman army, was composed of timar sipahis. In addition to their military obligations, they performed the duties of a different life with their responsibilities as a local law enforcement officer in the countryside, including the continuity of agricultural production, the collection of taxes and the training of soldiers. Compared to the evaluations regarding the military roles of the cavalrymen of timar on the battlefields, a limited number of studies have focused on how they lived in peacetime in the countryside. This study, which focuses on the late 16th and mid-17th centuries, includes evaluations about the life in and around the timarlı sipahi as a state officer and also a village resident in the provinces. It is among the objectives of the study to contribute to future studies on the rural life of the timarli sipahi and his entourage as an actor of social life in the Ottoman countryside.

* Doç. Dr., Ege Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, İzmir.
E-posta: olcay.yapucu@gmail.com ORCID: 0000-0002-9473-3496

** Dr., Emekli, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara. E-Posta: orhan@kurmus.com ORCID:
0000-0002-4859-2944

(Makale Gönderim Tarihi: 09.03.2022 - Makale Kabul Tarihi: 28.06.2022)

Key words: *Sipahi, son of sipahi, cebelü, timar, Ottoman Countryside*

Topraklı /timarlı sipahiler klasik dönem Osmanlı eyalet kuvvetlerinin önemli bir parçasını oluşturur, sefer zamanı orduya katılmak sipahinin askeri görevi ve sorumluluğudur ancak bu sorumluluğu yerine getirebilmesi farklı alanlarda, bazı işlerin de yürütmesine bağlıdır. Kaynaklarda “sahib-i arz”, “sahib-i raiyyet” olarak adlandırılan timarlı sipahi, gerçekte kendisine verilen toprağın sahibi olmadığı gibi ayrıca aynı toprak üzerinde yaşayan çiftçi-reayanın efendisi de değildir. Sadece devletin toprakla ilgili politikası olan miri toprak rejimi ve reaya ile kanunları uygulamakla görevli olduğu için bu şekilde adlandırılır¹. Sipahiler kendilerine tahsis edilen timar arazisinde Osmanlı toprak sisteminin sürekliliğine katkı sağlar, sonuçta hem kendisi hem de yanında sefere gidecek askerlerin kişisel harcamaları ve sefer sırasında yapılacak diğer harcamalar için gereken birikim sağlanır. Böylelikle sipahi; genç ve sağlıklı askeri maiyeti, atları, her türlü silah, zırh, çadır ve seferde kullanılacak nakit parasıyla birlikte en önemli görevi olarak görülebilecek sefer hizmetini yerine getirirdi. Sefer mevsimi dışında timar arazisinde bulunan sipahi, tarımsal üretimin güvenli bir ortamda gerçekleşmesi için yerel bir kolluk gücü olarak hizmet verir, çevresinde ve en azından kendi timar arazisine güvenliği sağlardı. Sipahinin farklı alanlarda gibi görünen bu görevlerinin her biri diğerinin varlığı ve sürdürülebilirliği için gereklidir. Güvenliği sağlanmış topraklarda tarımsal üretimin gerçekleşmesi, elde edilen gelir ölçüsünde sefer için askerler, atlar ve silahların hazırlanması ve zamanı geldiğinde sefere katılmak... Timarlı sipahiler Osmanlı ekonomik ve askeri düzeninin önemli bir parçası olarak sefere gittikleri ve gitmedikleri zamanlarda adeta iki farklı karakterin özelliklerini barındırır. Bir kale kuşatmasında ya da savaş meydanında maiyetiyle profesyonel bir savaşçı, sefer dışında taşrada bir yönetici olan sipahiler ekonomik ve askeri düzenin sürmesi, tarımsal üretimin devamlılığı için devletin diğer taşra yöneticileri gibi “güvendiği” bir topluluktur. Sipahi, görev tanımına uygun işleri yapar ve sistemin sürekliliğine katkı sağlar. Bu sistemin yokluğu halinde bütçeden maaş ödemesi yapılması gereken görevliler kendi bölgelerinde vergi toplanması işini de üstlenir devleti vergi toplayıcısı görevlendirmekten de kurtarırdı².

Osmanlı timar düzeni tarihçilerin ilgisini çeken ve üzerinde çalışmalar yapılan bir konu olmakla birlikte timarlı sipahilerin özellikle sefer dışındaki yaşantısının aynı derecede ilgiye konu olmadığı söylenebilir. Ayrıca Osmanlı tarihçiliği timarlı sipahileri daha çok askeri ve siyasi tarihin bir parçası olarak ele alma eğilimindedir, bir de timarlı sipahi/feodal lord karşılaştırması da zaman zaman ilgi çeken konulardır. Ancak Douglas Howard³, Emine Erdoğan Özünlü⁴ ve Muhsin Soyudoğan⁵’ın çalışmaları bu eğilimin dışında değerlendirilebilir. Bu çalışmalar sipahiye bir askeri karakter olarak ele almaktan fazlasını yapmıştır. Osmanlı coğrafyasında büyük siyasi gelişmelere, olaylara sahne olan veya olmayan taşra toplumunun bileşenleri, görev sorumlulukların her birine

¹ Barkan 2002, s. 906.

² Üçok 1943, s. 525-551.

³ Howard 1990.

⁴ Özünlü 2011, 59-61 ve Özünlü 2015.

⁵ Soyudoğan 2021.

biçtiği rol ve bu rollerin zamanın getirdikleriyle değişmesi ile ilgili değerlendirmelerin yapılabilmesi için bu tarz çalışmalara her zaman ihtiyaç olacaktır. Bu çalışmanın odağında sadece sipahi vardır, 16. yüzyıl Osmanlı dünyasında ruz-ı hızır ile ruz-ı kasım, yaz ve kış “yaşam ve ölüm arasında” profesyonel bir askerin ve maiyetinin sefer mevsimi dışında nasıl bir hayat sürdüğü ile ilgili değerlendirmelere evrilecek süreç, eksiksiz olma iddiası olmayan bu çalışmanın temel hedefidir. Batılı bir feodal lord ile timarlı sipahi arasındaki benzerlik/farklılıkları değerlendirmek bu çalışmanın sınırları içinde olmayacaktır.

Timara Sahip Olmak

Timarlı sipahi bir devlet görevlisidir, Osmanlı yönetici sınıfının (askeri) üyesidir⁶ bir asalet unvanı yoktur hatta kayıtlarda çoğu zaman adlarının başında “bey” ifadesi de yer almaz. Bulundukları yere gelmeleri her sipahi için genellikle kolay değildir, Osmanlı toplumsal düzeninde yönetici sınıfa dahil olmak belli kurallar çerçevesinde gerçekleşir. Bu sistemin içinde örneğin bir sipahinin oğlu (sipahizade) olarak doğan bir erkek çocuğun, gelecekte timarlı sipahi olma olasılığı yüksektir. Ancak olgunluğa erişmeden timar sahibi olmak mümkün değildir, bu 18 yaş olarak kabul edilir. 18 yaşına gelmemiş sipahizade işlediği toprağın öşrünü sipahisine verir, resm-i çift, bennak, caba bennak resm-i kovan ve avarız ödemez ayrıca devlet hizmeti için görevlendirilmezdi⁷. Baba sipahi hayattayken sipahizade, istisnalar hariç, timar sahibi olamaz, Osmanlı hukuku, erkek çocuğun ölen babasının timarının bir bölümüne başlangıç timarı oranında ya da erkek çocukların tamamının ortaklaşa olarak babanın timarının bütününe hak sahibi olduklarını kabul eder; bu uygulamaya genellikle erken dönem kayıtlarında rastlanır⁸. Ancak timar, sipahizadenin tam olarak miras hakkı değildir, sipahi baba öldüğünde oğullara timar verilse de bu bizzat babanın kullandığı timar olmadığı gibi değer bakımından da aynı olmayabilir⁹. Timar almak isteyen sipahizadeler için süreç her zaman aynı şekilde işlemez, sadece bir sipahi oğlu olmak yeterli sayılmayabilir. Maraş Sancağı Ahsendere nahiyesi Sökünönü köyünde sipahi Cafer’in oğulları Ramazan ve Piri babaları gibi sipahi olabilmek için Kıbrıs seferine katılmış ve gösterdikleri kahramanlıklar sayesinde Sis (Kozan) nahiyesinin Tahtalıkuyu mezrasını timar olarak almışlar¹⁰ ve hedeflerine ulaşmışlardı. Sipahi timarının kaynaklarda “hassa çiftlik, kılıç yeri veya beylik çiftlik” olarak adlandırılan bir parçası bizzat kendisinin kullanımına

⁶ Askeri kavramı, fiili olarak hizmette bulunan askerler bunların çocukları eşleri, azat edilmiş köleleri, emeklileri, müezzin, imam, müderris, vakıf hademesi gibi görevlerine padişah beratıyla memur edilmiş her türlü görevli için kullanılır “*Sefer-i sultaniye eşen sipahi, eşerken, tekaüd ettikten sonra, birine raiyyet yazılmadığı sürece askeridir sipahinin nikahında olan zevceleri kulları ve cariyeleri...*” Barkan 1966, s.4.

⁷ COA DVNSMHH.d 24/70 981

⁸ İnalçık 2012.

⁹ Barkan 1988, s. 295.

¹⁰ COA. A. DVSNMHH.d 42/1868

aittir. Sipahinin kendisinin de sahibi olmadığı bu toprağın gelecekte çocukları tarafından kullanılacağını kesinliği yoktur¹¹.

Sipahinin genellikle erken ölümüyle öksüz kalan oğullar yaklaşık sekiz yıl sonunda yetişkin kabul edilir ve artık timar sahibi olabilirdi¹². Anlaşıldığına göre, “kılıca yarar” yani olgunluğa erişmiş ve kılıç kullanma becerisi kazanmış sipahi çocukları sefere gitmek koşuluyla timar sahibi olabilirdi¹³. Babaları ölmüş sipahi çocuklarının sefere katılarak hizmette bulunmaları timar tevcihi sürecini kolaylaştırıyor olmalıdır. Tepedelen’in Losmar köyünden timarlı sipahi Mehmet’in üçüncü oğlu olan Oruç, Lefkoşa seferinde gösterdiği hizmetten dolayı Premedi’nin Tereska köyünde böyle timar sahibi olmuştu¹⁴. Sipahizadelerin ölen sipahinin gerçekten oğlu olduklarını şahitlerle kanıtlamaları da gereklidir. Ohrili Mustafa’nın babasının sipahi Yusuf oğlu Ali olduğuna 12 sipahi şahitlik etmişti ve Mustafa’ya ancak bundan sonra timar tevcih edildi¹⁵. Mustafa, büyük olasılıkla öksüz bir sipahizadedir ve yaşının büyümesi beklenmiştir.

Sipahizade olmayanların timar sahibi olması ve yöneten/askeri sınıfa geçmesi mümkün müdür? Yöneten ve yönetilenlerin ayrı topluluklar olarak ele alındığı Osmanlı düzeninde reayanın sonradan timar sahibi olarak sipahiliğe geçmesi yasaktır ancak imkânsız değildir. Herhangi bir devlet görevi olmayan reayanın böyle bir göreve gelebilmesinin daha zorlu bir yolu vardır. Klasik dönemde Osmanlı ordusunun sefere çıkma zamanı yaklaştığında Anadolu’ya fermanlar gönderilir ve bu fermanlar meydanlarda duyurulur, genç gönüllüleri gazaya çağıran bu uygulama ile gönüllü olarak sefere katılan gençlere seferde yararlık göstermeleri halinde timar vaad edilirdi¹⁶. Timar dağıtımı sırasında reayadan biri böylelikle “mahall-i himmet”¹⁷ uyarınca timar sahibi olabilirdi. Bunun anlamı gönüllü olarak gittiği sefer sırasında gösterdiği kahramanlık ölçüsünde ödüllendirilmektir. Bu kahramanlığın nasıl olacağı da aslında önceden bellidir. Reayadan olan ama “*gönlünde kahramanlık olan garib yiğitlerin*”, sipahi hizmetkârı olup seferlere giderek veya hudut boylarındaki askerî harekâta “*...kale fethinde bayrak dikmek, yarar diller (esirler) ele getürmek ve başlar kesüb defeatle yararlılığı ve dilaverliği görölmek...*” gibi faaliyetlerinin ödülü, timar sahibi olmak ve sipahi olarak askeri sınıfa geçmektir. Genç reaya “*yoldaşlık defterine adını yazdırıp*” “*ibtida beratı*” alıp sipahi oluncaya kadar defalarca yiğitliğini ispat etmiştir.

Timar dağıtımı sırasında sadece ibtidadan berat alanlardan başka, seferlerde yararlılık ve yoldaşlıkta bulunanlara, hizmetlerinden dolayı terakki alanlara, eksik olan dirlik miktarlarının tamamlanması gerekenlere timar tevcihi yapıldığı, cülûs nedeniyle beratların yenilendiği, ulûfe bedeli olarak ve “ber-vech-i arpalık” üzere dirlik tevcih

¹¹ Beldiceanu 1976, s. 97.

¹² Howard 1990, s. 55-56.

¹³ Özünlü 2019, s. 587.

¹⁴ COA A. DVNSMHH.d 42/1640

¹⁵ COA A. DVNSMHH.d. 4/1624

¹⁶ Beldiceanu 1985, s. 71.

¹⁷ Barkan 1993, s. 315.

edildiği de tespit edilmiştir¹⁸. Bütün bu işlemler sonrasında eski ve yeni tımarlı sipahiler için sefer görevi de tamamlandığında resmi görevlerinin ikinci bölümü başladı. Sipahinin yöneteceği topraklara giderek, bir sonraki sefer için toprağı, köylüyü, silahları, atları sefer masrafları için gereken bütçeyi hazırlaması gerekliydi. Sipahinin asker kimliğinden çok yönetici kimliğinin öne çıkacağı bu süreç kış ayları boyunca devam edecektir. Ama bütün hazırlıklar düzenin devamı sistemin doğru işlemesi içindir.

*“Vusûl buldukda, aslâ te’hîr ü terâhî itmeyüp bu hükm-i hümayûnumun sûretin ihrâc idüp begler kullaruma gönderüp gereği gibi tenbîh ü te’kîd eylesesin ki, her biri kanûn-nâme-i hümayûnum mücebince cebe vü cevşenleri ve cebelûleri ile ve sancaklarına müte’allık olan alay-begî ve zu’amâ vü erbâb-ı timarı dahı kanûn üzre cebe vü cevşenleri ve cebelûleri ve bi’l-cümle sâ’ir espâb-ı ceng ü cidâl ve âlât-ı harb ü kitâlleri vechile tenbîh ü te’kîd eylesesin ki kimesne bilmedük ve isitmedük dimeğe mecâlî kalmayıp sen dahı kanûn üzre sancağın alaybegisi ve zu’amâ vü erbâb-ı timarı ile ve cebe vü cebelûn ile müretteb ü mükemmel hâzır ü âmâde olasın ki, her ne zamânda çıkmak emrüm olursa bilâ-tevakkuf çıkasın ve bu hükm-i şerîfüm sana ne gün varup ne vechile tedârük ve tenbîh itdüğün yazup bildüresin.”*¹⁹. Merkezden gelen emir kesindir; bütün görevliler, silahları, askerleri ve gerekli bütün teçhizatla birlikte gecikmeksizin sefer görevi için bulunmaları gereken yere, emredilen vakitte ulaşmış olacaklardır. Bütün hazırlıklar bunun içindir.

Sipahi Reaya ve Diğerleri

Sipahi kırsalda yaşar çünkü atlı askerlerin ihtiyaçları kırsal çevrede karşılanabilir. Ayrıca sipahinin topladığı vergilerden aynı olarak ürün üzerinden alınan öşür, bir devlet geliri olarak mahalli pazarlarda paraya dönüştürülebilir. Bu durum Osmanlı öncesinde de böyleydi ve para ekonomisinin henüz gelişmediği Ortaçağ koşullarında Bizans Pronoia’sı ve Selçuklu İktâ’sını tasarruf eden görevliler için de kırsalda yaşama kuralı geçerli olmuştur²⁰. Sipahi de timarının bulunduğu yerde yaşar, bu durum koşulların gerektirdiği bir zorunluluktur, üretimi kontrol altında tutmak ve aynı yerdeki diğer sorumluluklarını yerine getirmek için bu uygulama gereklidir. Sipahinin “kılıç” adı verilen ve kendi iâsesi için kullanacağı ve timarının çekirdeğini oluşturan bölümünün bulunduğu köyde yaşaması mantıklı görünse de bu tercihle ilgili olmalıdır. Çoğu zaman sipahi timarın bulunduğu köyün yerlisi değildir. Tımarlı sahipler içinde özellikle kale muhafızları gulam sisteminden yetişmiş askerler olur ve bunlar uzak eyaletlerden gelebilirler. Ancak bölgedeki yerli halktan, nüfuzlu ailelerden de timar sahipleri bulunabilir. Birkaç köyden oluşan timar arazisi söz konusu olduğunda sipahi olasılıkla kendisi ve ailesi için daha uygun gördüğüne yerleşir, bu genellikle timarın en büyük köyü bazen de bir kasaba²¹ olur, sipahi ve ailesi kentte yerleşmez, en

¹⁸ Özünü 2019, s. 586.

¹⁹ 3 Numaralı Mühimme Defteri 966-968/1558-1560, Ankara, 1993, .255, 323-324. 6 Numaralı Mühimme Defteri (972/1564-1565), Ankara, 1995, 100-101, 103-14, 256, 262-265.

²⁰ Acun 2002, s. 900.

²¹ Sipahi Kara Mustafa Alacahisar Sancağı Kurşunlu kasabasında sakindir, COA DVNSMHH.d 14/1263 tarihsiz.

azından resmi kayıtlar bunu gösteriyor. Sipahinin çekirdek ailesi eş/eşler, kız ve erkek çocuklardan oluşur. Sipahinin en yakınındaki aile üyesi olan eşi reaya sınıfından geliyorsa bu nikâh dolayısıyla askeri sınıfa geçmiş sayılırdı. “...*Askerinin zevcâtı askeridir, mâdam ki fevt olunduktan sonra reaya taifesine nikahlanmış olmaya*”²². Sipahi bir reaya kızıyla evlenebilir ve eşini askeri sınıfının bir üyesi yapar ancak sipahinin erken ölümüyle dul kalan kadının reaya ile yapacağı bir evlilik artık askeri sınıftan sayılmamasına neden olacaktır. Reaya dışında yüksek rütbeli yöneticilerin kızlarıyla evlenmek de sipahi için mümkündür, Sipahi Mehmet Efendi 18. yüzyıl başlarında Adana Valisi Mustafa Paşa’nın kızıyla evlidir²³. Sipahi Mehmet’in adına eklenen “Efendi” unvanı sıradan sipahi olmadığını düşündürür. Sipahinin evliliği yaşam tarzı ve görevleri nedeniyle zaman zaman zorluklarla karşılaşacaktır ve sorunlar boşanmalara neden olabilir. İstanbul Manisalı Çelebi Mahallesi sakinlerinden Ayşe binti Hasan evli oldukları sırada eski eşi sipahi Ahmet bin Mehmet’in kendisine hiç para bırakmadan diyâr-ı ahar’a gittiğini ve parasız kaldığı bu dönemde kendisine mahkeme kararıyla günlük altı akçe nafaka bağlattığını belirtmektedir²⁴. Ayşe Hanım ve sipahi kocası Ahmet’in evliliklerindeki sorun sadece para olmamalı ki evlilik sürememiş ve çift boşanmıştır. Mahkeme kaydını Ayşe’nin eşinin ödemediği nafakasını ve mehir’ini almak için açtığı dava ile ilgilidir. Ayşe aradan geçen 39 ayda eski eşinin kendisine nafaka ödemediğini iddia eder. Sipahi eşleri ve çocukları yılın uzun bir zamanını yalnız geçiriyordu sipahi sefere gittikten sonra hanenin geride kalanları maddi olan/olmayan sorunlar bekliyordu. Osmanlı yönetici sınıfında çok eşlilik var olmakla birlikte her ailede görülen bir olgu değildir. Sipahinin de birden çok eşi olabilirdi, evli bir sipahinin sahibi olduğu kölesini azad ederek onunla evlenmek gibi bir seçeneği vardır, Ö. Lütfi Barkan Edirne’de efendisiyle evlenen eski cariyelerin sayısının askeri sınıf mensuplarından biriyle evlenebilmek için kendi isteğiyle Müslüman olanlardan daha fazla olduğunu tahmin eder²⁵.

Sipahinin erkek çocukları için gelecek aslında belirlidir, bir sipahi oğlu olarak babasının izinden gitmesi olasıdır. Eceliyle yatağında vefat eden bir sipahinin oğlu olarak 18 yaşına geldiğinde kardeşleriyle ortaklaşa veya yalnız, babasının tımarı veya farklı bir arazi için tımar beratı alabilir, babasını küçük yaşta kaybettiye, yıllar içinde bu hizmet için hazırlanacak, bu süreçte tarımsal üretim içinde ve çeşitli resmlerden muaf olarak yetiştirilecektir. Sipahi babasının yadigarı görevliler bu süreçte sipahizadeye yardımcı olacaklardır. Sipahinin kız çocukları ile ilgili çok az bilgi verilebilir. Onlar da askeri sınıfa dahildirler, bir reaya ile evlenmedikleri sürece de bu özellikleri devam eder²⁶.

²² Barkan 1966, s. 5.

²³ İstanbul Kadı Sicilleri Bab Mahkemesi 92 Numaralı Sicil (H. 1120-1121 / M. 1709) cilt: 60, sayfa: 412 Hüküm no: 62 Orijinal metin no: [63a-3]

²⁴ İstanbul Kadı Sicilleri Bab Mahkemesi 54 Numaralı Sicil (H. 1102 / M. 1691) cilt: 20, sayfa: 263 Hüküm no: 303 Orijinal metin no: [51b-1]

²⁵ Barkan 1966, s. 12.

²⁶ Barkan 1966, s. 4.

Sipahi ailesinin yaşadığı ev ile ilgili bazı değerlendirmeler yapılabilir. Sipahinin evinin reaya tarafından inşa edildiği eski dönemlerde, eğer yerel nüfuzlu bir aileden değilse, sipahinin bölgenin yabancı olduğu ve bir evinin bulunmadığı varsayılır. Köyün yerlisi olmayan sipahinin evi, ahır ve ambarlar eski angarya geleneklerine uygun olarak köylü tarafından da inşa edilebilirdi, sonradan bu gelenek nakit vergiye dönüştüğünde²⁷ bedeli ödenerek inşaat ustalarına yaptırılan bir evden söz etmek gerekir. Sipahinin evinin nasıl görünüyor olabileceği hakkında fikir verebilecek kaynaklardan ne yazık ki yoksunuz. Ama herhalde sıradan bir ev düşünmemek gerekir; köyün diğer evleriyle ilk bakışta aynı görüntüde bir ev olmamalıdır. Çekirdek bir aileden daha kalabalık bu evde sipahinin eşi; belki eşleri, geleceğin sahib-i timarı sipahizadeler, gerdek resmi subaşına ödenen sipahi kızları²⁸, aile dışında hizmetkârlar ve köleler de aynı evde yaşıyor olmalıdır, bu ev sipahinin gelirine göre değişse de kalabalık hane halkının ihtiyaçlarına göre şekillenen bir ev olmalıdır. Köylünün vergi olarak ödediği arpa ve samanın saklanacağı, atların bakımının yapılacağı uygun ahır, tahıl ambarı, zeytinyağı, bal ve tereyağ küpleri için kiler, odun ve çıra için bir depo sipahi evinin hizmet mekânları olmalıdır. Ö. Lütfi Barkan'ın Edirne'den verdiği örnekte sipahi İbrahim'in yaşadığı mekân ve sahip oldukları, evden çok bir çiftlik olarak tanımlanır. Aslında Osmanlı düzeninde askeri sınıfın bu arada sipahilerin özellikle de reayanın boş bırakıp kaçtığı arazileri büyük zirai çiftliklere dönüştürmemesi önemlidir ve sisteme zarar verebilecek bu durum mümkün olduğunca engellenmiştir²⁹. Sipahi İbrahim'in çiftliğine dönecek olursak: iç avlu olması muhtemel mekânda *beş göz çatma anbar, ortası sofalı iki bâb tahtani ev, fırın ve bir çatma ahır, bir küçük oda ve tuğladan yapılmış bir güvercinlik* vardır, dış avluda ise; *kebir çatma samanlık, kebir çatma ahır, küçük bir anbar karşılıklı iki tahtani oda, bir küçük ahır ve bir pınar*, ayrıca ambarlarda depolanmış tahıllar bulunur yine bu veriden hareketle sipahiye ait tarımsal üretim için gereken alet edevat hakkında da fikir sahibi olunabilir. İbrahim'in bütün aletleriyle *dört arabası, beş sabanı ve üç pulluğu* vardır. Ayrıca ahırlarda küçük ve büyükbaş hayvanları bulunur³⁰. Böyle bir evin ve önemli ev sahibinin doğal olarak korunması da gereklidir. Sipahi her ne kadar ulaşılabilir bir kişi olarsa da güvenliği de önemlidir, onun kazancı devletin ordu ve toprak sisteminin güvencesidir. Etrafta eşkıyaların, Celâliilerin, hatta zaman zaman isyan eden şehzadelerin olduğu dönemlerde güvenlik daha da önem kazanır. Her ne kadar kendileri için silahlı ordu toplamaları yasak da olsa, çoğu sipahinin en azından birkaç silahlı adamı vardır, Balkanlarda ise sipahi çiftlikleri çok daha fazla sayıda silahlı adam tarafından korunan küçük birer istihkâm gibidir³¹. Bu durum biraz eski gelenekle ilgilidir; özellikle Balkanlarda yerel Hristiyan sipahilerin

²⁷ Bu feodal vergiler sonradan nakit olarak alınmıştır. Akyılmaz 1999.

²⁸ Sipahilerin kızları evlenince arûs resimlerini sancak beyleri, hisar erlerinin kızlarınınkini dizdarları, sancak beyi kızlarının beylerbeyiler alırdı. Beylerbeyilerin kızlarınınkini ise padişah namına hazineye gelirdi. *Sahillioğlu 1991 422-423*. Serbest olmayan timarlarda (gerdek resmi) resm-i arûs'un da içinde bulunduğu bad-ı heva vergileri sadece sipahi tarafından toplanamaz sancak beyi ve subaşıyla paylaşılır. Akyılmaz 1999.

²⁹ Bu konuda çok sayıda örnek için bkz. Barkan 1966.

³⁰ Barkan 1966, s. 52.

³¹ Faroqhi 2006, s. 148.

malikaneleri timar arazisi olduktan sonra da eski gelenekler hemen ortadan kalkmamıştır.

“*Vusûl buldukta ... kanûn üzre cebe vü cevşenleri ve cebelûleri ve bi'l-cümle sâ'ir espâb-ı ceng ü cidâl ve âlât-ı harb ü kütâlleri...*”³² ile sefere gidecek sipahinin kendisine eşlik eden cebelû ve gulam yanında askeri mühimmatı da vardır. Gulam ve cebelû³³ sipahinin en yakınında en çok ilişkisi olanlardır, sefere birlikte giderler, kış aylarını da birlikte geçirmeleri olağandır. Gulam sipahinin bir çeşit özel hizmetkâridir, doğal olarak sipahinin evinde en azından çok yakınında yaşıyor olduğu düşünülebilir, gulam ya bir seferde sipahi tarafından ele geçirilmiş esir veya satın alınmış köle olarak kabul edilebilir. Gulam bu durumda evinde veya dışarıda her an sipahinin yanındadır hem bir muhafız hem de sipahinin yapmak istemeyeceği işleri yerine getirecek bir hizmetkâridir. Ahırda, ayrıca başka hizmetkârlar bulunmuyorsa sipahinin atına bakacak, silahlarıyla ilgilenen kişi gulam olmalıdır. Sipahi ile sefere gittiği için silahlara da yabancı olmaması beklenebilir. Başka bir seçeneği olmayan, satın alınmış bir köle veya bir savaş esiri efendisine itaat etmek zorundadır. Bu nedenle timarlı sipahi Sinan ve kulu Mercan birlikte ev basıp adam yaralayabiliyorsa³⁴ kanunsuz işlerde de birlikte hareket ettikleri düşünülebilir. Sipahinin sefere giderken zırh giydirerek yanında götürdüğü cebelû köylerdeki bennak yani az toprağı olan köylüler arasından seçilebilir, hatta sipahi kendi oğullarını ve akrabalarını da cebelû yapabilir³⁵. Bu oldukça akla yakın bir durumdur, sipahi böylelikle yakından tanıdığı ve güvenebileceği silah arkadaşları bulur; cebelû de gelecekte timar sahibi olabilmek için bir fırsat elde ederdi. Bir baba veya amca vs olarak sipahi elbette bu fırsatı kullanacaktır. Soyudoğan'ın çalışmasında özellikle Rumeli'ye ilişkin benzer örnekler anlamlı bir ilişki düşündürür³⁶.

Sıradan halk, kırsalda tarımsal üretimi gerçekleştiren üretici konumdaki köylü-çiftçi-reaya sipahi ile birlikte önemli bir sistemin küçük sayılabilecek parçalarıdır. Sipahi timar toprağını kendisi işleyemez, zaten görevi bu değildir, asıl mesleğinin askerlik olduğu düşünüldüğünde tarımsal üretim ile ilgili bilgi birikimi biraz daha geride kalır³⁷; reaya timar toprağını sipahinin verdiği bir senet sayesinde işler³⁸. Osmanlı kırsalında süren gündelik hayatın aktörleri olan köylü ile timar sahibi sipahi yakın ya da uzak mutlak bir ilişki içindedir. Reaya aynı zamanda sipahinin bazı temel ihtiyaçlarını karşılamakla da yükümlüdür, Bizans zamanından beri sipahinin atı için

³² 3 Numaralı Mühimme Defteri 966-968/1558-1560, 1993.,255, 323-324.

³³ Cebelûnün kökenleri için bkz. Soyudoğan 2021.

³⁴ COA DVNSMHM.d 48/269

³⁵ Emecen 1993, s. 189.

³⁶ Soyudoğan 2021, s. 150.

³⁷ Küçük yaşta babasını kaybeden sipahizadelerin 18 yaşına gelinceye kadar tarımsal üretim faaliyetinin içinde var oldukları örneği yukarıda verilmiştir

³⁸ 1263 (1847) tarihine kadar mirî arazinin idaresi ve bu arazinin tefviz, ferağ ve intikali gibi tasarruf işlemlerinin yerine getirilmesi ve ilgililere tasarruflarını gösterir senetler vermek, has, timar ve zeamet sahipleri ile Kuru Ağaları, Subaşılar, Mültezim ve Muhassıllara ait idi. Bunlar tarafından verilen tasarruf belgelerine Sipahi Senedi, Zaim Senedi, Tapu Temessük'ü denirdi. Bütün bu senet çeşitlerini ifade etmek için ise "Atık Senetleri" kavramı kullanılmaktaydı Kaşıkçı 2003, s. 4.

saman, yem kış ayları için yakacak odun vermek bunlar arasındadır, sonradan bu yükümlülük 22 akçelik çift resminin karşılığına dönüştü³⁹. Reayanın Sipahiye bayramlarda hediye vermesi kanunda yer alan izin verilen bir gelenektir⁴⁰.

Sipahi sorumluluğu altındaki köylerde hane, mücerred, bennak ve bive hakkında bilgi sahibi olmalıdır. Aslında resmi kayıtlara göre sipahinin sorumluluk alanında yaşayan halk ile ilgili genel bir bilgisi vardır, en azından ne kadar vergi ödeyecekleri hakkında... Bir köyde ilk kez veya yeniden tahrir yapmak üzere, silahlı korumalar eşliğinde gelen tahrir heyeti ahalinin bütün vergi mükelleflerini ve onların yetişkin oğullarını gördü⁴¹. Bu olasılıkla “gergin” ortamda görüşmeye herhalde sipahi de nezaret edecektir. Gereken bilgileri heyete vermek için reayayı doğal olarak tanımalıdır. Bunun tersi de günlük hayatın bir gereğidir, yani köylü de sipahiye tanımalıdır. Sipahi günlük hayatta köylüler için “görünür” ve belki de “ulaşılabilir” biri olmalıdır. Ama sipahi ile köylü arasında kişisel veya yakın ilişki sistem tarafından istenen bir durum değildir. Aralarında evlilikler olsa da sipahi ve reaya birbirine karışmaması gereken iki topluluktur. Bir bakıma devletin organize ettiği/ettirdiği bu sistemde kırsal bölgede at⁴² ve silah, profesyonel sipahi sınıfını vergiye tabi ekonomik faaliyetlerle uğraşan halktan ayıran temel özelliklerdi. Bu iki sınıfın birbirine karışmaması için tedbirler alınır; bu durum toplumsal adalet düzeninin ilkesi kabul ediliyordu⁴³. Silahlı ve atlı sipahi köylü üzerinde nasıl bir etki bırakır? Köylü sipahiye devletin köydeki gölgesi olarak mı görür yoksa o sadece toprağın işlenmesine nezaret eden bir görevli midir? At ve silahın varlığı ilk bakışta biraz tedirgin edici bir durumun söz konusu olabileceğini gösterir. Bir at sahibi olmak köylü için pahalıya mal olacaktır, silah edinmek ise fiyat bir yana bırakılırsa bir köylü için çok olanaklı görünmüyor⁴⁴. Timar sahibi olmak için gereken koşullar köylü tarafından da az çok biliniyor olmalıdır; yiğitlik ve kahramanlık sayesinde de veya baba mirası yoluyla da timar sahibi olmak belli bir gücü gösterir, at ve silah ayrıcalığı, hatta zaman zaman silahlı korumalar buna eklendiğinde köylünün gözünde sipahinin en azından çekinilecek bir kişi olduğu düşünülebilir.

Üretimi gerçekleştiren reayanın devlet gözünde önemli bir yeri vardır ve onun refahı sistemi ayakta tutan unsurlardan biridir, Köylüden alınan vergiler devletin en önemli gelir kaynağıdır. Devlet köylüyü kollayarak ve koruyarak bir adalet mercii ve nizam-ı âlemin koruyucusu işlevini de yerine getiriyordu⁴⁵ sipahi de üretimi değerlendirerek seferin organizasyonunda önemli bir rol oynar. Devlet bu iki önemli topluluk arasındaki ilişkinin kurallarını koyar ve bu kuralların bozulmaması için elinden geleni yapardı, çünkü bu ilişkinin gerginleşmesi ve bozulması üretimi, askeri düzeni ve sefer organizasyonunu etkilerdi. Bu nedenle özellikle üreticinin, yöneticilerin “kötü

³⁹ İnalçık 1959.

⁴⁰ Türkmenoğlu 2021, s. 735.

⁴¹ Öz 2010, s. 425-429.

⁴² Sipahinin atının olmaması timarın elinden alınma nedenidir. COA DVNSMHM.d 19/124

⁴³ İnalçık 2012.

⁴⁴ III. Murat, köylüye silahlanma izni verdiğinde, olasılıkla ateşli silahlar reaya arasında yayılmaya başlamıştır. Faroqhi 2006, s. 94.

⁴⁵ İslâmoğlu 2010, s. 149.

niyetli” girişimlerinden korunması devletin temel uygulamalarından biridir. Toprağın işlenmesi sipahi için de devlet için de hayatidir; bir timar arazisinde yeterli üreticinin bulunmaması, toprağın yeterince değerlendirilememesi sisteme zarar verir. Bu yüzden reayanın üretim için teşvik edilmesi gereklidir. Gereken kolaylıkların gösterilmesi özellikle timar arazisine gelen yeni sakinler için bazı ayrıcalıklar sağlanması hem üretimi artırmayı hem de üreticiyi memnun etmeyi kolaylaştırır. Bir köye gelip yerleşen ve üretime başlayan köylünün vergi verebilecek duruma gelmesi için üç yıl boyunca tahrir edilmemesi gereklidir; bu durumda bölge hemen sipahiye timar olarak verilmez⁴⁶. Köylünün üretimi gerçekleştirip vergiyi ödeyebilecek duruma gelmesinden sonra sipahi vergiyi tahsil eder. Öncelikle üretim miktarının belirlenmesi için bir ölçme işlemi gereklidir, köylü aynı zamanda ürünü sipahinin ambarına naklederdi ama bu ölçme işlemi gerçekleşmeden nakil de yapılamazdı, bunun için sipahiye bir haftalık bir süre verilmiştir. Bu sürede sipahi ölçme işlemi gerçekleştirmezse köyün imamı, kethüdası ve önde gelenleri ürünü ölçer ve ambara kaldırırdı⁴⁷. Burada kırsaldaki yerel yöneticilerin devreye girmesi sürecin kesintiye uğramaması için önemli bir uygulamadır. Araziyi kontrol altında tutan sipahinin yerel halk, diğer yöneticiler vs. ile uzun süreli ve birbirlerinin lehine ilişkiler içinde olması sistemin işleyişine zarar vereceği uzun zamandır uygulayıcılar tarafından tahmin edilen bir durumdu. Bu nedenle timar arazisi mümkün olduğunca bölünür ve birkaç köy arasında dağıtılırdı, köy/köyler bir bütün olarak sipahiye verilmezdi. Ayrıca arazinin birkaç sipahi arasında paylaştırılmasının başka pratik yararları; “ *bir kariye müstakil timar olsa birer adamın zaptında olup bir vakitte ol kariye reayası perakende olsalar kılıç dahi ibtal ve zayı olur; yahut tul-i zaman zaptında olmağla malikane yahut vakfedip askeri nizamına halel gelir, amma on pare kariyede müşterek olduklarından içinden bir iki kariyesi perakende ve perişan olur ise kusuru ile sefere varabilürler ve timar ve zeametler zayı olmayub elbette talibi zuhur eder*”⁴⁸ olarak tanımlanır. Aynı zamanda uzun vadede uygulayıcının kanun dışı uygulamalarına engel olmak, sistemin işleyişinin bozulmaması ve askeri nizamına halel getirmemek bu bölünmenin nedenleridir. Timar ruznamçe defterlerinde bulunan tezkire suretlerine bakıldığında, tevcih işleminde terakki, feragat ve azil süreçlerinin yoğun bir şekilde gerçekleştirildiği görülür. K. Barkey, bu türden gerekçelerle görevlilerin görevlerini dönüşümlü bir şekilde yerine getirmesinin timar sisteminin temel unsurlarından biri olduğunu, böylece taşra görevlilerinin düzenli olarak hareket ettiklerini ve aynı zamanda icraatlarının denetim altına alındığını ileri sürmektedir⁴⁹. Bu da uzun süre aynı yerde görev yapılmama nedenlerini açıklar.

Timar arazisinde reayadan başka ırgatlar ve çobanların da üretime katılmasının gerektiği durumlar ortaya çıkabilir. Böyle bir durumda köyün yerlisinden olmayan ırgatlar ve çobanlar kendilerine birer kefil bulmaları karşılığında timar arazisinde çalışabilir⁵⁰, mevsimlik çalışan ırgatların çalışma süresinin altı ay ile sınırlandırılması⁵¹

⁴⁶ COA DVNSMHHM.d 48/210

⁴⁷ Çakır 2003, s. 5.

⁴⁸ İnalçık 1987, s. XXV.

⁴⁹ Barkey 1999, s. 67-68.

⁵⁰ COA DVNSMHHM.d 49/338

da yine timar arazisinin güvenliği içindir. Bir tarafta kalabalık çiftçi aileleri topluluğu, bir tarafta sipahi, olasılıkla sipahinin yardımcıları, konar-göçerler, haymana reayası gibi kimsenin raiyyeti olmayanlar, dışarıdan gelenler, mevsimlik işçiler hatta eşkıya kırsaldaki hayatın diğer bileşenleridir.

Gündelik İşler Sorumluluklar ve Suiistimaller

Sipahi yılın yaklaşık altı ayını seferde geçirir, Osmanlı ordusunun seferi tamamlandığında sefere katılarak görevini yerine getiren sipahilerin askeri sorumlulukları da sona erecektir. Hem askeri hem daha manevi bir ortamdan, daha dünyevi bir ortama dönecek olan sipahi ve maiyetinin bundan sonraki görevi, gelecek yılın seferi için hazırlık yapmaktır. E. Özünlülük bu iki farklı dünyayı “ölümle yaşam arasında” şeklinde tanımlar bu tanımlama son derece doğrudur. Savaş meydanlarında gücünü gösteren, sistemin kendisinden beklediği sorumluluğu yerine getirenler şimdi bambaşka belki de savaşmak kadar iyi bilmedikleri başka bir sorumluluğu yine sistemin işlemesi için yerine getirmelidir. Hayatta kalan sipahinin hemen kendisine timar arazisi olarak verilmiş topraklara dönmesi ve gerekli işleri yürütmesi gereklidir. Hatta sefer görevini layıkıyla tamamlayanlara işlerinin aksamaması için ruz-ı Kasım’dan 10 gün önce evlerine dönmek için izin verilir⁵². Bu sırada köyde harman kaldırılmış, yazlık üretim gerçekleşmiş, vergiler toplanmaya hazır hale gelmeye başlamış olmalıdır. Sipahi ordunun sefere gitmediği ruz-ı Kasım’dan Hıdırellez’e kadar timar toprağında hayatını sürdürür. Bu süreçte kış geçecek, vergiler toplanacak, gerekli yerlere harcamalar yapılacaktır, bir sonraki sefer için hazırlık tamamlanacaktır.

Sipahi profesyonel bir askerdir, devlet görevlisidir, maaş almaz işletilmesine nezaret ettiği timar arazisinden topladığı vergiler ile askeri teçhizatını hazırlar ve sefere gerektiği gibi katılır. Sipahi ailesinin geçimini sağlamak için timar arazisinin çekirdeği olan “kılıç yeri”nden elde edilecek geliri yeterli midir? Kılıç timarının getireceği gelir Anadolu ve Rumeli’ye ve eyaletlere göre değişiklik gösterir ancak yıllık 2.000-6.000 akçe arasında bir genelleme yapılabilir⁵³. Bu durumda bir timarlı sipahi ve ailesi bulunduğu yere göre 2.000-6.000 akçe ile geçimini sağlayabiliyordu. 3.000 akçeden az geliri olan sipahinin sefere gitmek yerine genellikle sefer zamanı güvenliğin sağlanması için hizmet vermesi⁵⁴ bu miktarın cebelü ve askeri mühimmat hazırlığına yetmediğini en azından sipahiye zorlayacağını düşündürüyor⁵⁵. Kendi gündelik ihtiyaçlarını karşılamak isteyen sipahi ailesinin toprakla ilgilenmek gibi bir seçeneği de vardır, reayaya tahsis edilen timar topraklarından farklı bir toprak parçasında aile kendi iâşesini üretebilir⁵⁶. Böylelikle sipahi hanesinin günlük ihtiyaçları için köylünün bir şeyler vermesi gerekmiyor olmalıdır. Ayrıca sipahi kişisel ihtiyaçlarının temini için üretici

⁵¹ COA DVNSMHH.d 5/663

⁵² COA DVNSMHH.d 132/295

⁵³ Üçok 1943, s. 538.

⁵⁴ Çok sayıda örnekten biri için COA A. DVNSMHH.d. 52/960

⁵⁵ Sipahi gelirinin sefer maliyetini karşılayıp karşılamadığına ilişkin bir değerlendirme için bkz Kurmuş ve Pullukçuoğlu-Yapucu 2020.

⁵⁶ Barkan 1980.

köylüye emretme yetkisine sahip değildir, köylüden kendi ihtiyaçları için örneğin sebze meyve istediğinde bedelini öder. Bu, yöneticinin köylüyü sömürmesini önleme amacıyla konulmuş bir kuraldır⁵⁷. Ancak uygulamada gerçek durum nedir? Özellikle düzenin bozulduğu, kuraklık ve kaçgun dönemlerinde bu kurala ne kadar uyulduğuna dair tahminler yürütülebilir.

Sipahi gelir için zaman zaman farklı kaynaklar bulur. 16. yüzyılda özellikle Menteşe Sancağında mütevazı sayılabilecek yağ cenderelerini sipahilerin ve makul mali durumu olan benzer kişiler tarafından işletilmesi⁵⁸ sadece bir örnektir, sipahiler sonradan timar sisteminin eski gücünü kaybetmeye başladığı dönemlerde farklı kazanç yöntemleri de geliştirmiş olmalı. Hatta devletin suç saydığı ticari ilişkilere girenler de vardır, bu ilişkiler tehlikeli dahi olsa getireceği kâr oldukça büyüktür. *Küffara zahire satan Ayamavra köylerinden timarlı sipahi Bali oğlu Dede*⁵⁹ klasik ekonomik sistemin memnu meta⁶⁰ (ihracı yasak mal) kuralını ihlal ediyordu. Zahirenin ülke içi talep doyurulmadan ihracının yasaklandığı bir ortamda zahire kaçakçılığının, devlet görevlisi tarafından yapılması alışılmadık bir durum olmasa da; sipahinin yasaklara uyma konusunda isteksiz ama miri mübayaa için ucuz bir satışansa iyi kârla yabancı tüccara zahire satma konusunda son derece istekli olması yine de “cesur” bir harekettir.

Ruz-ı Kasım’dan Hıdırellez’e kadar geçen sürede sipahi ve maiyetinin timar arazisinde yapacak çok işi vardır. Sipahinin atı, silahları ve sefere götürdüğü, çadırı, zırhı, sefer dönüşü kış aylarında büyük olasılıkla bakımdan geçiriliyordu. Eski zamanlarda deri torbalarda saklanan zırhlar sefere gitmeden önce parlatılır paslanmışsa zeytinyağı ile yağlanırdı⁶¹, sipahinin bürümesi ve cebelünün zırhına da benzer bir bakım yapılıyor olmalı. Timarlı sipahi bütün sefer teçhizatını kendisi hazırlardı, kendi bürümesini, cebelünün zırhını, tengetürü, kileri, geçimi, kılıcı vs. büyük olasılıkla yakınlardaki bir büyük şehirde iyi ustalara yaptırılırdı. Başkentte zırh üreten ustalar elbette vardır Ayasofya Cami yakınında zırh gömlek imalathanesi bulunur⁶² ayrıca Cebhane de bu iş için çalışır ancak onların ürettikleri kapıkulu süvarilerinin kullanımı içindir. Taşrada bütün ihtiyaçlarını kendisi karşılayan sipahinin zırhını ve diğer askeri mühimmatını da kendisinin sağlaması gerekir. Zırh aileden miras olarak gelebilir, savaş ganimeti de olabilir, ama bütün zırhların savaş ganimeti olarak Avrupalılardan alındığı ile ilgili yaklaşım çok doğru değildir. Çünkü zırh sadece Avrupalılar tarafından bilinen ve üretilen bir askeri mühimmat değildir. Zırh; Asya, Avrupa ve Ortadoğuda yüzyıllardır kullanılır, bu nedenle Avrupalıların zırhı farklı olmalıdır ama herhalde benzeri üretilemez değildir, ayrıca İranlı ve Arap zırhçıları da oldukça ünlüdür⁶³. Osmanlı kentlerinde esnaf ve zanaatkarlar kılıç, ok, yay ve zırh üretebilir örneğin 15.

⁵⁷ İnalçık 2004, 2/596; İnalçık 2009, 80, 112

⁵⁸ Faroqhi 2006, s. 89.

⁵⁹ COA DVNSMHHM.d 53 /323.

⁶⁰ Arıkan 1991, s. 279, 306; Genç 2007.

⁶¹ Çoruhlu 2013, s. 394-395.

⁶² COA TS MAD 69/83.

⁶³ Usta 2013, s. 391-394.

Yüzyılda Tokat'ta iki adet zırh üreten esnaf bulunur⁶⁴. “Yancukcu” adı verilen ve zırh üreten bu esnaf grubu başka büyük kentlerde de olmalı. Sefer dönüşü basit tamiratlar belki yerel bir demirci vs. tarafından yapılabilir ancak savaşta hasar gören, yeniden üretilecek bir bürüme veya zırh için mutlaka bir uzman, iyi bir usta bulunmalıdır. Bu da ciddi harcama demektir.

Gelecek yılın seferini finanse edecek verginin toplanması önemli bir iştir ama bunun dışında sipahinin bulunduğu köy/köyler çevresinde güvenlik ile ilgili konularda devletin sipahiden talepleri hep olmuştur. Özellikle çevredeki yerel korumayı sağlayanların önemli bir kısmı sefere gittiğinde güvenlik sorunu daha da önem kazanır. Genellikle yerel koruma görevi özellikle ordunun sefere gittiği aylarda timarı görece az olan sipahilere verilir⁶⁵, geliri sefer masraflarını finanse etmeye yetmeyecek veya bu konuda zorlanacak sipahiler için böyle bir hizmet uygun görülür. Sefer zamanı sancak beylerine “az timarlı sipahilerden”, genellikle az timarlıdan kastedilen 3.000 akçeden az geliri olanlardır, yeterli sayıda sipahiyi muhafaza için bırakıp diğerleriyle sefere katılmaları emredilirdi. Özellikle “ehl-i fesadı” çok olan sancaklarda 40-60 timarlı sipahi muhafaza için kalabilirdi, kalanlara zaimlerden bir başbuğ tayin edilir ve sefer sırasında bölgede güvenliği sağlamaları beklenirdi⁶⁶. Bu görevi yerine getirmeyen yani muhafazaya gitmeyen sipahilerin mahsullerine devlet adına el koyulabilirdi⁶⁷. Osmanlı Arşivi kayıtlarında bu konuda çok sayıda veri bulmak mümkündür. Devlet bazı bölgelerde timar sahiplerinden kıyıların güvenliğini sağlamalarını da isterdi. Sipahi ve silahlı adamlarının sefer nedeniyle yerlerinde bulunmamalarının hem korsanlığı hem de bölgede verginin ödenmemesini teşvik edebileceği endişesi böyle önlemler alınmasına nedendir⁶⁸. Tarla, otlak ve kırsalın güvenliğini sağlamak vergi karşılığında zaten sipahinin görevidir. Bazen bir yolun, geçidin, limanın güvenliği de sipahiyi yakından ilgilendirir. Örneğin Karaman Vilayetinin limanı olarak kabul edilen İçel sancağında Göksu ırmağının bulunduğu mevkinin korunması İçel sipahilerinin sorumluluğundadır. Sipahiler sefere gittiğinde buraya gelen yabancı gemiler belki de korsanlar yüzünden tüccarlar ve halk için güvenlik problem haline gelir bu nedenle Kıbrıs Beylerbeyi'nden çevredeki sipahilerden 60 kişilik bir birlik kurarak bir başbuğ tayin etmesi istenmiş iskelenin böylelikle korunması sağlanmıştı⁶⁹, buna benzer örnekler bulunabilir. Sipahi timar toprağındaki köylünün güvenliği için çalıştığı gibi köylünün zararına sonuçlanan bazı işlerle de ilgilenirdi, otlaktan kaçan hayvanlar veya kaçak köleler, sahibine teslim edilmesi halinde sipahi vergi ile ödüllendirileceği için kendisi veya adamları kaçakların peşine düşerlerdi. İşlenen suçlardan gelen verginin köylü üzerindeki etkisi tartışılması gereken bir konudur. Sipahi gelirini artırmaya karar verir ve bunu en kolay vergilerle sağlayacağını düşünürse işlenen suçtan alınan vergi gelirinin artması suç ve suçlu

⁶⁴ Şahin ve Emecen 1988.

⁶⁵ COA DVNSMHHM.d 52/ 987 ve 960

⁶⁶ Çok sayıda örnekten biri için COA A. DVNSMHHM.d. 52/960

⁶⁷ COA DVNSMHHM.d. 87/527

⁶⁸ Faroqhi 1994, s. 124.

⁶⁹ COA DVNSMHHM.d 73/572

sayısının da artması ile mümkündür. Bu durumda sipahi ve adamları için kanun dışı işlere bulaşmak kolaylaşacaktır.

Sipahi gelirini artırmak için zaman zaman özellikle Balkanlarda eski feodal gelenekleri uygulamak için fırsatları değerlendirirdi. *Budin'de krallar zamanında uygulanan sahib-i arz sipahi ve sahib-i raiyyet sipahi resmleri kaldırılmış olmasına rağmen yeniden toplanmaya çalışıldığında merkezden gelen uyarı ile durum düzeltilmiş*⁷⁰ ve reayanın üstelik eşkıya yatağı olan topraklarından kaçmalarına bir bakıma engel olunmuştu.

Timar sahibinin adalet dağıtmak ve/veya suçluları cezalandırma gibi bir yetkisi yoktur. Avrupalı feodal lord ile timarlı sipahi arasındaki temel farklardan biri olarak görülen bu özellik her zaman her yerde geçerli midir? Timar toprağında işlenen cinayetten vergi alan sipahinin, köylüleri yargılama yetkisi olmamasına rağmen gayri resmi olarak da olsa, adeta durumdan vazife çıkararak bu işlere karışması mümkündür. Önemli vergi geliri sahibi bazı kişilerin “özel hapishane” sahibi olmaları⁷¹ sipahinin de diğerleri gibi bu işlerin içinde olabileceğini düşündürüyor. Bu özel hapishaneler daha sonraları ayan ve paşa konaklarında görülebilen “tomrukane”lere evrilmiş olabilir mi? Ancak devlet otoritesinin yasakladığı bir müdahaleyi sıradan bir sipahinin kolaylıkla yapması da çok mümkün değildir. Bu durumda bu gücü kullananlar ya “daha” önemli-güçlü timar sahipleridir ve yargı sürecinin tamamen dışında değillerdir⁷² veya bu örnekler istisnadır.

Sipahi sadece güvenlik, suç ve ceza, vergi gibi işlerle uğraşmaz. Timar arazisinde, yaşanan çağın gereklerine uygun bir gündelik hayat sürer, gündelik hayatta sipahi için, reaya için, göçebeler için zaman zaman değişiklikler için bazı fırsatlar doğar. Sipahinin timar arazisinde imar faaliyetlerine girişi hatta yarı göçebe toplulukları veya başka şehirlerden gelenleri yerleşme için ikna etmesi herkes için çeşitli avantajlar yaratabilir. Şehr-i Zor Kürd beyzadelerinden ve aynı zamanda bir timarlı sipahi olan Canbaz Bey, şehrin kalesi dışında bulunan bölgede evler yaptırarak çevreyi şenlendirdi, büyük olasılıkla inşaat için köylü emeği kullanan Canbaz Bey kalenin dışında belki de bir mahalle oluşmasını sağladı, bölgenin “şenlenmesi” devletin onayladığı bir sonuç olduğu için Bey, timar arazisinin miktarının artırılmasıyla ödüllendirildi⁷³. Sipahinin, tasarruf ettiği timarı ve dolayısıyla gelirini artırmak için başka yöntemleri vardı. Timar tevcihi kuralları timar arazilerinin belli bir dönem bırakılmasını zorunlu kılıyordu yani timarlı sipahi belli bir süre topraksız kalıyordu. K. Barkey’in çalışmasında, Ruznamçe Defterlerine göre, görevlilerin timarlarını başka toprak tahsislerinde kullanılmak üzere bir havuza aktardığını belirtilmektedir. Feragat eden sipahinin geçimini nasıl sağladığına ilişkin çok veri olmasa da ticaret veya savaş seçenekleri her zaman mevcuttur. Feragat zor bir karar olmalı ancak Barkey, defterlerde feragatin sipahinin kendi isteğiyle gerçekleştiğinin ima edildiğini belirtir. Bunun standart bir uygulama olması mümkünse de sipahinin feragat sonrasında daha büyük

⁷⁰ COA A. DVSNMHH.d 14/1535

⁷¹ Faroqhi 2006, s. 123.

⁷² Faroqhi 2006, s. 123.

⁷³ COA DVNSMHH.d 1/1125

veya daha iyi bir timar arazisi alabileceğine inanması da olasılık dahilindedir. Feragat 16. yüzyıl sonlarında hâlâ kullanılan ve görece çok şikâyet edilmeyen bir yöntemdi⁷⁴.

Sefere katılmak, çağrıldığında yerine ulaşmak taşradaki askerlerin görevidir. Ama hayatını asıl mesleğinden farklı bir yöne çevirenler için bu her zaman geçerli olmayabiliyordu. Böyle bir durumda asker görev yerine gitmemek için bahane üretecekse en uygun bahane “raiyyet” olma iddiasıdır, “...bazı piyade ve piyadeoğullarının piyade defterinde kayıtlı iken “bir yolunu bulup” kendilerini sipahi timarına raiyyet yazdırarak hizmet etmeleri sefere gitmeleri gerektiğinde de piyadelikten atıldıklarını söyleyerek...” hizmetten yani seferden kaçmaları⁷⁵ belki bir süre gerçekten de sefere gitmemelerini sağlıyordu. Ama bu yolsuzluğun ortaya çıkması hiç zor değildir. Asıl önemlisi ise askerin yalan beyanda bulunurken büyük olasılıkla timarlı sipahiden destek almasıdır, çünkü sipahinin bilgisi dışında timarına raiyyet yazılmak çok mümkün görünmüyor. Bütün kurallara uygun iş yapan bir sipahi her halde buna izin vermeyecektir. Ama izin verenlerin de olduğu anlaşılıyor, sipahinin bu durumdan nasıl bir yarar elde ettiği veya ne karşılığında böyle bir duruma göz yumduğuna dair somut kanıtlar bulabilmek ilginç olurdu.

Kırsalda sipahi ve adamlarının her zaman “örnek insan” olmaları reaya ile hiçbir sorun çıkmadan yaşamaları ve timar sistemini yaşatmaları mümkün değildir. Hatta sipahi ve maiyetinin tarihsel süreç içinde halk üzerinde baskı yarattıkları, halka zulmettikleri de bilinen gerçeklerdir. Böyle suçları olan sipahi elbette elinden timarı alınarak, küreğe konularak cezalandırılırdı. Musul sipahilerinden Kör Hüseyin, Kasım ve Hacı’nın timarlarının alınma nedeni *ehl-i fesad, bi-namaz, bed mezhep ve sarhoş olmaları ve köylülerin evlerini basarak, çoluk çocuğunu darp etmeleridir*⁷⁶. Sipahi bazen öyle kanunsuz işlere bulaşır ki çalıntı atlar, ayartılmış kullar ve cariyeleri evinde saklayan, sahiplerinin takibi sonucunda evinde başkalarına ait at, hizmetkâr ve cariyeler bulunan⁷⁷ örnek, olasılıkla bölgesinin güvenliğinden de kısmen sorumlu bir sipahi için “talihsiz” bir son hazırlamıştır. Halka zulmeden sipahi hemen her yerde görülebilirdi. *Menteşe Sancağı’nın Kese köyünde hayli yüksek miktardaki timarın sahibi olan Osman, Müslüman köylerinden sakalsız oğlanları kaçırıp, evinde üç-dört gün boyunca tecaviüz ettiği, köylerde ev basıp, halka işkence ederek paralarını çaldığı iddiasıyla halk tarafından şikâyet edilmişti. Sipahi dışında onun hizmetinde olan adamlarının da benzer çeşitli iddialarla şikâyet edildiği çok sayıda örnek vardır*⁷⁸. Bu örnekler Anadolu’da güvenliğin ciddi problem haline geldiği dönemlerde daha da artmış, sipahi zulmü nedeniyle reayanın “çift bozması” neredeyse olağan hale gelmiştir. Bu olaylar Anadolu’nun “büyük kaçgun”la sarsıldığı döneme rastlar. Mustafa Akdağ “yolunu şaşırın” bu sipahiler için “sipahi azması” tanımını kullanmıştır. 17. yüzyıl başlarında bu gibilerin yanlarında “levend”leri ile Anadolu’nun güvenliğini ciddi ölçüde sarstıkları bilinir. Akdağ’ın verdiği örnek ilginçtir. “*Karahisar (Afyon) Sancakbeyliği*

⁷⁴ Barkey 1999, s. 67.

⁷⁵ COAA. DVNSMHHM.d 12/334

⁷⁶ COA DVNSMHHM.d14/488 tarihsiz.

⁷⁷ COA DVNSMHHM.d 14/1263 tarihsiz.

⁷⁸ Özdemir 2019, s. 122-123.

verilen, fakat Celâli davranışlı gidişatı bir türlü değişmediği için, kısa zamanda görevine son verilen başka bir azılı zorba da Kınalıoğlu Mustafa idi. Hayli eski ve birinci sırada başbuğlardan olan bu kişi de "sipahi azması" olup Teke, Hamit, Aydın taraflarında kalabalık bir levend kitlesi ile dolaşmakta iken, bir ara Bursa'ya kadar yaklaşmış ve hükümet ile gene barışmak yolları aramaya başlamıştı. Bu konu için kendisine yazılan hükümde: "uğur-ı huımayûnumda hizmet için Bursa etrafında olduğunu haber aldım. Bana hizmet edenlerin mükâfatlarını gördükleri mâlûmdur. Sen dahi hizmet için yanındaki adamlara gayret ve ümit ve istimâlet ver ve Bursada olan vezirim Hasan Paşanın emrine gir. Hizmet ve yoldaşlıkta bulunur isen, hâline münasip bir mansıp verildiğinden gayrı, yanında olan gönüllü yarar yiğitlere de defterin mucibince dirlikler verilüp, her biri ihsânımdan istifade eder" vaatleri vardır. Fakat, isyancı başbuğuna bu çeşit sözlerin güven vermediği anlaşıyor. Çünkü, daha sonra onu, gene, Aydın, Saruhan ve Suğla çevrelerinde eski kalabalık levendleri ile dolaşır görmekteyiz. Uşak ve çevre yerlerin kadılarına yazılan hükümlerde, sefere gitmemiş timar erbabı ile il erlerinin Kınalıoğlu üzerine sürülmeleri istenmekte idi⁷⁹.

Bütün olumsuzluklara rağmen sipahi kırsalda üretimin, seferde askerin büyük ölçekte sağlayıcısı olarak önemli bir görev yürüttü. Bu görevde kaldığı süre yaklaşık 18 yıldır, seferlerde şehit olan sipahinin timarı doğal olarak başkalarına verilecektir. En uygun seçenek şehit sipahinin oğlunun timarın yeni sahibi olmasıdır, bu da genellikle hemen gerçekleşmezdi. 16. yüzyıl sonlarında sipahioğlu, sipahinin ölümünden yaklaşık 10 yıl sonra babasının timarının en azından bir bölümüne sahip olur. Bu durum, hayatının önemli bölümünü savaş meydanlarında geçiren sipahilerin genellikle en büyük oğulları olgun yaşa gelmeden 8-10 yıl önce oldukça genç yaşta öldüklerini gösterir⁸⁰. Genç ve sağlıklı yıllarını savaşlarda geçiren ama hayatta kalan bir sipahi yaklaşık 35-36 yaşlarına kadar timar toprağını tasarruf eder, Sipahinin ortalama 18 yaşında başlayan askeri kariyeri, 30'larının ortalarında sona eriyordu. Sefere gidemeyecek duruma gelenler ise emekli bir sipahi olarak olasılıkla yerlerini, uygun görülürse oğullarına bırakıp başka işlerle uğraşıyorlardı⁸¹. Emekli bir sipahi çeşitli işlerle geçimini sağlayabilir ama düzenin devamlılığı için gerekli bazı devlet hizmetlerini de kabul edebilir. Karaman'da bulunan emekli sipahi ve sipahizadelerin güherçile hizmetinde görevlendirilmeleri⁸² böyle bir örnektir.

Sonuç Yerine

Timarlı sipahi hayatının önemli bir bölümünü savaş meydanlarında geçiriyordu, ama gerçekte sipahi bir asker mi, yoksa vergi toplayan bir görevli veya kırsal hayatın yönetici "elit" üyelerinden biri midir? Bu sorunun cevabı zaman içinde değişiklik gösterdiği için. Koşullar farklılaştığında sefere katılmamanın yollarını arayan sipahilerin varlığı, sefere gitmenin eskisi kadar kazançlı olmadığı durumlarda sipahinin askeri

⁷⁹ Akdağ 1964, s. 20.

⁸⁰ Howard 1990, s. 55-56.

⁸¹ Acun 2002, s. 906.

⁸² COA DVNSMHM.d 24/70, 981.

rolünün de yavaş yavaş etkisini yitirmeye başladığını gösterir. Bu da uzak geçmişin seçkin savaşçıların yenilenen bir düzende farklı roller üstlendiğinin belirtisidir.

Sipahi kırsal hayatın önemli bir aktörüdür. Devlet adına kurulmuş ve başlangıçta iyi işleyen bir düzenin uygulayıcılarındandır. Askeri karakterinin ve özelliklerinin kırsalda köylüler üzerindeki etkisi nasıl bir boyuttadır? Sadece vergileri toplayan ve sistemi uygulayan bir yönetici mi, yoksa reayayı için tedirgin eden bir kişi midir? Sipahi bir savaşçı olmak için nasıl ve kim tarafından yetiştirilir? Sipahi babanın oğulları için baba bu eğitimi herhalde sağlayacaktır, ama öksüz sipahizadelere bu eğitimi kim verir? Genç yaşlarından itibaren savaşçı olmak için yetiştirilen bu topluluk evinde nasıl bir eş, nasıl bir babadır? Sefer dönüşü evde görece daha sakin bir hayata uyum sağlayabilir mi? Yaşam ve ölüm arasındaki keskin çizgide geçen bir hayat günümüzden bakıldığında hayli zor ve insan psikolojisinin sınırlarını da zorlayacak niteliktedir. Sadece sipahi için değil, taşradaki diğer görevliler için de sorulabilecek bu sorulara verilecek cevaplar, Osmanlı askeri sınıfı içinde, yüksek görevliler dışında sıradan sayılabilecek bir topluluğunun yaşam öykülerine ait önemli değerlendirmelerin yapılabilmesine de olanak sağlayacaktır.

KAYNAKLAR

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA)

A. DVNSMHHM.d 42/1868
A. DVNSMHHM.d. 4/1624
A. DVNSMHHM.d 42/1640
DVNSMHHM.d 14/1263
DVNSMHHM.d 48/269
DVNSMHHM.d 49/338
DVNSMHHM.d 5/663
DVNSMHHM.d 132/295
A. DVNSMHHM.d. 52/960
DVNSMHHM.d 19/124
DVNSMHHM.d 48/210
TS MAD 69/83.
DVNSMHHM.d. 87/527
DVNSMHHM.d 73/572
DVNSMHHM.d 52/ 987 ve 960
A. DVNSMHHM.d 14/1535
A.DVNSMHHM.d 1/1125
A.DVNSMHHM.d 53 /323
A. DVNSMHHM.d 12/334
DVNSMHHM.d14/488.
DVNSMHHM.d 14/1263.
DVNSMHHM.d 24/70 981

Kadı Sicilleri

İstanbul Kadı Sicilleri Bab Mahkemesi 92 Numaralı Sicil (H. 1120-1121 / M. 1709) cilt: 60, sayfa: 412 Hüküm no: 62 Orijinal metin no: [63a-3]
İstanbul Kadı Sicilleri Bab Mahkemesi 54 Numaralı Sicil (H. 1102 / M. 1691) cilt: 20, sayfa: 263 Hüküm no: 303 Orijinal metin no: [51b-1]

Basılı eserler

3 Numaralı Mühimme Defteri 966-968/1558-1560, Ankara, 1993, .255, 323-324.
6 Numaralı Mühimme Defteri (972/1564-1565), Ankara, 1995, 100-101, 103-14, 256, 262-265.
Acun 2002 Fatma Acun, “Klasik Dönem Eyalet İdare Tarzı Olarak Timar Sistemi ve Uygulaması”, *Türkler*, s. 906.
Akdağ 1964 Mustafa Akdağ, “ Celali İsyanlarında Büyük Kaçgunluk” *Tarih Araştırmaları Dergisi*, C.2 Sayı 2-3 s.1-51

- Akyılmaz 1999 Gül Akyılmaz, “Bad-ı Heva Vergilerine Bir Örnek Resm_i Arûs”, *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 7 (1-2), s. 115-128.
- Arıkan 1991 Zeki Arıkan, “Osmanlı İmparatorluğu’nda İhracı Yasak Mallar Memnu Meta” *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi* (Bekir Kütükoğlu’na Armağan Özel Sayısı) s.279-306.
- Barkan 1966 Ömer Lütfi Barkan, “Edirne Askeri Kassamına Ait Tereke Defterleri (1545-1659)”, *Belgeler*, C. III, Sayı 5-6, s 1-473.
- Barkan 1980 Ömer Lütfi Barkan, *Türkiye’de Toprak Meselesi Toplu Eserler I*, İstanbul.
- Barkan 1993 Ömer Lütfi Barkan, “Timar”, *İslam Ansiklopedisi*, XII/1, 1993, s.295.
- Barkey 1999 Karen Barkey, *Eşkıyalar ve Devlet, Osmanlı Tarzı Devlet Merkezileşmesi*, (Çev. Zeynep Altok), İstanbul.
- Beldiceanu 1976 Nicora Beldiceanu, “le Timar de Muslih Eddin, precepteur de Selim Shah”, *Turcica* 8-II, s. 91-110.
- Beldiceanu 1985 Nicoara Beldiceanu, *XIV Yüzyıldan XVI. Yüzyıla Osmanlı Devleti’nde Timar*, Ankara.
- Çakır 2003 Baki Çakır, *Osmanlı Mukataa Sistemi XVI. XVIII. Yüzyıl*, İstanbul.
- Çoruhlu 2013 Tülin Çoruhlu, “Zırh”, TDVİA C. 44. s. 394-395.
- Emecen 1993 Feridun M Emecen, “Cebelü”, TDVİA C. 7, s. 189.
- Faruqi 1994 Suraiya Faruqi, *Osmanlı’da Kentler ve Kentliler*, İstanbul.
- Faruqi 2006 Suraiya Faruqi, *Osmanlı Şehirleri ve Kırsal Hayatı*, Ankara.
- Genç 2007 Mehmet Genç, *Osmanlı İmparatorluğu’nda Devlet ve Ekonomi*, İstanbul.
- Howard 1990 Douglas Howard, “The Life and Career of an Ottoman Sipahi, Second Half of the Sixteenth Century”, *Aspects of Altaic Civilization* III, Ed. Denis Sinor, Bloomington, Indiana, s. 47-57.
- İnalcık 1959 Halil İnalcık, “Osmanlılarda Raiyyet Rûsumu”, *Belleten* XXIII, s.577-594.
- İnalcık 1987 Halil İnalcık, *Hicri 835 Suret-i Defter-i Sancak-i Arvanid*, Ankara.
- İnalcık 2004 Halil İnalcık, *Osmanlı Ekonomik ve Sosyal Tarihi*, İstanbul.
- İnalcık 2009 Halil İnalcık, *Osmanlı İmparatorluğunda Klasik Çağ 1300-1600*, İstanbul.
- İnalcık 2012 Halil İnalcık, “Timar”, TDVİA C.41 s.168-173.
- İslamoğlu 2010 Huricihan İslamoğlu, *Osmanlı İmparatorluğunda Devlet ve Köylü*, İstanbul.
- Kaşıkcı 2003 Osman Kaşıkcı, “Osmanlı Hukukunda Taşınmazlar Tasarruf Şekli ve Tasarruf Belgelerinin Günümüz Hukukunda

Geçerliliği”, e *Akademi Hukuk Ekonomi Siyasal Bilimler Aylık İnternet Dergisi* Sayı 4.

Kurmuş ve Yapucu 2020

Orhan Kurmuş - Olçay Pullukçuoğlu Yapucu 2020, “The Timar System: A Question of Financial Viability 1470-1670”, *Tarih İncelemeleri Dergisi* Cilt 35 Sayı 2, s.521-576.

Öz 2010

Mehmet Öz, “Tahrir”, TDVİA C.39, s. 425-429.

Özdemir 2019

Yasin Özdemir, Osmanlı’da Pederasti, İstanbul.

Özünü 2011

Emine Erdoğan Özünü, *Ayntâb Sipahileri Bir Osmanlı Sancağında Timarlı Sipahi Olmak* (1530-1647), Ankara.

Özünlü 2015

Emine Erdoğan Özünlü, “Timarlı Sipahi Kimdir?: Kaynaklar ve Problemler Üzerine Bazı Düşünceler”, *Türk Sosyal Tarihçiliğinde Bir “Yalnız” İsim: Bahaeddin Yediyıldız’a Armağan*, Ed. Yunus Koç - Serhat Küçük, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara, s. 165-182

Sahillioğlu 1991

Halil Sahillioğlu, “Arûs Resmi”, TDVİA, C.3 s. 422-423.

Soyudoğan 2021

Muhsin Soyudoğan, “Cebelülerin Toplumsal Kökenleri Üzerine”, *Alınleri Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(2): s.139-169.

Şahin ve Emecen 1988

İlhan Şahin - Feridun M. Emecen, “15. Yüzyılın İkinci Yarısında Tokat Esnafı”, *Osmanlı Araştırmaları VII-VIII*, s. 287-308

Usta 2013

Aydın Usta, “Zırh”, TDVİA, C.44, s.391-394.

Üçok 1943

Coşkun Üçok, “Osmanlı Devleti Teşkilatından Timarlar”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt 1, Sayı 4, s. 525-551.

Türkmenoğlu 2021

M. Ali Türkmenoğlu, “Osmanlı Taşrasında Zirai Üretim: Osmanlı Sipahisi ve Köylüsü/ Agricultural Production in the Ottoman Country: Ottoman Sipahi and Peasant”, *Turkish Academic Research Review*, 6 (2), s. 725-751.

SUMMARY

In the classical period, Timarli sipahis were part of the State Soldiers, one of the most distinguished units of the Ottoman army. Serving on the battlefields during the military expedition, the sipahi lived in the countryside as a local administrator outside of the campaign season and had different duties. In this study, it has been tried to focus not on the military career of the sipahi, but on what kind of life he lived during his administration in the provinces, except for the campaign period. Sipahi was responsible for the continuity of agricultural production in the timar land allocated to him. It was the

responsibility of the sipahi to ensure production and collect taxes on the land distributed to the villagers by promissory note. Sipahi prepared for the next period of military expedition with the taxes he collects. According to the income of the timar land, the soldiers called *cebelü* and all kinds of military equipment were ready for the campaign.

Sipahi was a member of the Ottoman ruling class and had certain privileges. These privileges also applied to his family. Sipahi's career started at the age of 18 on average and ended at the age of 35. It was easier for a boy born to a timar owner father to become a timar sipahi in the future. But ordinary people could also be sipahi. In today's understanding, the career process of the sipahi can be considered short, but it was quite active.

The Ottoman state gave importance to the continuity of agricultural production and the welfare of the peasants, these were considered as the basic elements for the functioning of the system. For this reason, he would take the necessary measures to prevent the villagers from being oppressed by the local administrators. Sipahi also became a provincial administrator who adhered to these principles. He was not the owner of the timar land allocated to him or the peasants living on the land, conflicts arise between the rulers and the people as old feudal traditions are rarely brought back to the agenda by the sipahi. In particular, the conversion of some of the drudgery of the Byzantine period into cash in the Ottoman period can be seen as a precaution in this regard.

Sipahi oversaw the correct functioning of the system, was expected to collect taxes and make preparations for the expedition with the budget allocated to him, and when he was called to the expedition expected to join the state soldiers with his soldiers and military ammunition, which he met all his needs. The activities of the sipahi, who lived almost two different lives, in the countryside and their relations with the local residents, especially with the villagers, were kept within certain limits. Although the relations between the rulers and the ruled through marriages intensify from time to time, this is not a situation preferred by the authority. The continuity of the system is closely related to the balance of the relationship between the local people and the administrator. It is known that this balance was disrupted during periods of great events such as climate changes, riots that shook the whole of Anatolia, and Celali uprisings. In this article, the role of sipahi as a local administrator in the functioning of the system has been tried to be evaluated with examples to the extent allowed by historical data. Although there is no direct historical data on the daily life of the sipahi in the countryside, the existing ones have answered some questions. However, evaluations regarding the private life or psychological status of the sipahi may be the subject of another study with different sources.